

Väheneekö väkivalta rikosilmoituksilla ja tuomioilla?

Jens Gellin

Syksyllä 2024 SSF jätti lausuntonsa liittyen esitykseen sovittelulain muutoksesta, jolla tavoiteltiin lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltämisestä sovittelulain puitteissa. Sovittelusanomien edellisessä numerossa (2/2024) avasin aihetta ja myös SSF:n lausunnon lähtökohtia. Lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltävään lakiehdotukseen pyydettiin lausuntoja 5.8.2024 mennessä. Määräaikaan mennessä lausunnon antoi yhteensä 109 eri toimijaa. Lausunnon antajista lakimuutokseen kielteisesti suhtautuvia tahoja – eli sovittelupalvelun jatkamisen kannattajia – oli 74 % lausunnon antajista. Lakimuutoksen kannattajia – eli sovittelupalvelujen kieltämisestä kannattavia – oli 14 % lausunnon antajista. Eduskunnan käsittelyn jälkeen lakimuutoksen kannattajien kanta voitti ja lakimuutos lähisuhdeväkivallan kieltämisestä sisällytettiin sovittelulakiin niin, että 1.1.2025 ei rikos- ja riita-asioiden sovittelupalvelun tuottajat eivät ole enää voineet ottaa lähisuhdeväkivaltaan liittyviä tapauksia sovittelun piiriin.

Lakimuutoksen yhteydessä todettiin, että on syytä käynnistää selvitykset ja tutkimukset siitä, kuinka lähisuhdeväkivaltatapausten käsittely rikosprosesseissa toimii, mitä tuloksia rikosprosessit tuottavat ja miten lähisuhdeväkivallan uhrin ovat rikosprosessit kokeneet ja miten he ovat asiansa käsittelystä rikosprosesseissa hyötäneet. On myös selvää, että keskustelu lähisuhdeväkivallan ilmiöstä kiinnittyy yhteiskunnassamme myös laajemmin väkivallan kasvuun liittyvään kehitykseen ja keskusteluun.

Tässä tekstissä tarkastelen väkivallan käsittelyyn liittyviä teemoja laajemmin.

Väkivaltaa tutkivat ovat toistuvasti vuosien aikana todenneet, että rankaisulla ei voi vaikuttaa väkivaltakäyttäytymiseen ja väkivallan määrään. Halusin selvittää, mitä tällä vuosisadalla on tapahtunut väkivallan ja tuomioiden määrissä ja miten valtio yleisesti on tilanteeseen reagoinut. Sadat tuhannet ihmiset ovat saaneet apua, mutta onko tilanne väkivallan osalta parantunut?

Määräaikaiseen yhdistelmärangaistukseen, ehdottomaan vankeuteen, valvontarangaistukseen tai yhdyskuntapalveluun tuomittuja on viimeisten kymmenen vuoden aikana keskimäärin 7000 vuosittain. Keskihajonta on muutama sata ja suunta ei ole ollut nouseva tai laskeva. Selvitin runsas vuosi sitten naisiin kohdistuvan väkivallan määrää vuodesta 1997 vuoteen 2023, sekä viranomaisten tietoon tulleen tiedon, että kaikkien nais- ja uhritutkimusten kautta. Hajontaa esiintyy jonkin verran joidenkin lainmuutosten yhteydessä, mutta muuten on naisiin kohdistuvan väkivallan esiintyvyys varsin samalla tasolla vuodesta toiseen. Tutkimuksiin vastanneista 5-7 prosenttia ilmoittaa kokeneensa väkivaltaa vuoden sisällä, keskimäärin 30 prosenttia vastaajista on kokenut väkivaltaa elämänsä aikana ja jokaisen selvityksen yhteydessä toistetaan, että vain 10 prosenttia väkivallasta tulee esille. Mediassa ilmoitetut naisiin kohdistuvan väkivallan määrät vaihtelevat kuitenkin suuresti. Yleisin käytettävä ilmaus on, että joka kolmas nainen kokee tai on kokenut väkivaltaa elämänsä aikana. Laajemmin kaikkeen väkivaltaan liittyen tutkimusluvut viittaavat siihen, että yli 1,1 miljoonaan henkilöön kohdistuu väkivaltaa vuosittain sukupuolesta riippumatta.

Yleisesti tiedostetaan ja on esitetty huolta sitä, että oikeusprosessin, yleis- ja erityistukipalveluiden ja sovittelun tuloksellisuudesta ei oikein tiedetä kovinkaan paljon. Ei tiedetä, onko väkivalta vähentynyt tai loppunut ja miten ihmiset ovat pystyneet irtautumaan kokemuksestaan. Tilastotietoja lähisuhdeväkivaltaan liittyen tarkasteltaessa syntyy käsitys, että noin yksi henkilö sadasta saa pysyvän avun, kun on kyse läheissuhteisesta väkivallasta perheissä, suvussa tai parisuhteissa. Pysyvyydellä tarkoitan irtautumisesta väkivallasta ja sen kokemisesta samassa suhteessa.

Useiden tutkimusten tuloksissa toistuu kuitenkin näkemys, että oikeusprosessit voivat tuottaa osapuolille kuormittavia ja jopa traumatisoivia kokemuksia. Viime syksynä eduskunta hyväksyi hallitusohjelman mukaisesti lain kieltää lähisuhdeväkivaltaan liittyvä sovittelu sovittelutoimistoissa. Samassa yhteydessä lakivaliokunnan mietintöön tuli lausuma, että lainmuutoksen vaikutuksia tulee seurata. Seurannan toteutumista kuitenkin heikentää se, että lähisuhdeväkivallan sovittelupalvelua ei enää pääsääntöisesti ole eikä myöskään palvelunohjausta tukipalveluihin voida tätä kautta toteuttaa.

Tietoisuuden lisääntyminen, mediahuomio ja lainmuutokset vaikuttavat siihen kuinka näkyväksi väkivalta tulee ja kuinka paljon rikosilmoituksia tehdään. Rankaisujen koventaminen nähdään toimivan yleisestävänä, mutta samalla johtaa piilorikollisuuden lisääntymiseen. Yhä useampi jättää ilmoittamatta ja toisaalta yleisessä keskustelussa nousee esiin näkemys, että mm. seksuaalirikosten osalta esiintyy enemmän myös kosto- tai haittaperusteista ilmoittelua poliisille. Tästä tosin en ole löytänyt akateemista tutkittua tietoa.

Viimeisimpien vuosien aikana on yhä vahvemmin korostettu tekojen rangaistavuutta, kovennettu rangaistuksia ja säädetty uusia lakeja. On täysin selvää, että yhteiskunta tarvitsee lakeja, jotka määrittelevät mikä toiminta on moitittavaa ja kielteisestä, väkivaltaisesta käyttäytymisestä tulee olla jokin seuraamus. Kyse onkin siitä mikä on tasapaino, mitkä seuraamukset ja menettelyt ovat tehokkaita missäkin tilanteessa, jotta väkivalta päättyy ja uhrin oikeudet toteutuvat.

Yli 90% kaikista valtionhallinnon ohjelmista ja hankkeista liittyen väkivaltaan käsittelee naiseen kohdistuvaa väkivaltaa. Yleiseen väkivaltaan ja nuorisorikollisuuteen liittyviä ohjelmia on varsin vähän. Yleissopimuksen (Istanbulin sopimus, 2011) tavoitteena on naiseen kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen ja poistaminen, väkivallan uhrien suojeleminen sekä väkivallan tekijöiden saattaminen edesvastuuseen. Sama sanoma jonkin verran eri tavalla ilmaistuna esiintyy kaikissa ohjelmissa ja hankkeissa.

Sisäministeriö julkaisi vuonna 2008 *Sisäisen turvallisuuden ohjelman*. Tämän ohjelman tarkoituksena oli välittää tietoa turvallisuuden toimijoille laajan sisäisen turvallisuuden ohjelman toimenpiteiden etenemisestä. Vuonna 2010 hyväksytty *Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma* sisälsi 66 toimenpidettä, jotka ulottuivat väkivallan ehkäisystä uhrien tukemiseen ja rikosentekijöiden saattamiseen vastuuseen. Vuonna 2017 valtioneuvosto hyväksyi *Sisäisen turvallisuuden strategian*, joka toimii tiekarttana hallitusohjelman vision mukaisesti, tavoitteenaan tehdä Suomesta maailman turvallisin maa. *Naisiin kohdistuvan väkivallan*

torjuntaohjelma 2020–2023 pyrki ennaltaehkäisemään väkivaltaa sekä parantamaan väkivallan ehkäisyn rakenteita ja koordinaatiota. Yhteistä näille hankkeille ja tasa-arvo-ohjelmille sekä muille väkivaltaa vastustaville hankkeille on riittämätön resurssointi, lyhytaikaisuus, kokemusten hyödyntämisen heikkous ja osittain puutteet toteuttamisessa ja yhteistoiminnassa. Yhtäläillä näistä hankkeista eikä hallitusten asettamista ohjelmista ole tehty kattavaa akateemista seurantatutkimusta.

Viime vuosina on huomion fokus ja resurssien suuntaaminen siirtynyt kansainväliseen turvallisuushkaan, varautumiseen, varustautumiseen ja kriisinkestävyyteen. Sisäinen turvallisuus ihmisten välillä on jäänyt vähemmälle huomiolla, kun samalla levottomuus on lisääntynyt. Samaan aikaan myös järjestötyön rahoitusta on leikattu. Koen, että järjestöt, Rikosseuraamuslaitos, poliisi ja oikeuslaitos tekevät arvokasta ammattimaista työtä. On hyvä hetki suunnata yhä vahvempi koko yhteiskuntaa koskeva huomio restoratiivisille menettelyille, joista yksi on sovittelu. Näitä teemoja käsitellään mm. Sovittelijapäivillä, Tampereen Yliopistolla 20-21.5. ([Linkki](#))